

ACC. N:R M. 8954:1-26

Landskap: *Skåne*

Upptecknat av: *Ivan Eklundson*

Härad:

Adress: *Höjningsg. 8, Höganäs*

Socken: *Höganäs*

Berättat av:

Uppteckningsår: *1942.*

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

*Minnen från Höganäs u. 1850-talet och
fram till 1940.*

M. 8954 : 1.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Några minnen från Höganäs under 1880-talet och fram till 1940.

Hur såg Höganäs ut på 1880-talet? Ja, inte såg det ut som i våra dagar. med våra präktiga gator moderna bostäder. gatubelysning. vatten och avloppsledningar. Dessa bekvämligheter, som vi nu ha funnes ej tillnärmelsevis då.

Gator kunde man ej kalla våra trafikstråk, som på våren och hösten närmast liknade gungfly och voro mycket svårframkomliga i synnerhet då det var nermörkt och ingen gatlykta lyste upp vägen.

Här vill jag inom parantes nämna att en smal gata eller gränd kallades för "guta", grannmoran för "hinstuemor" och skafferi för "spisekammare" efter den tid då Skåne tillhörde Danmark. Spisekammare användes även i dag,

M. 8954:2. LUNDS UNIVERSITETS

FOLKMINNESARKIV
Tunga grova lastvagnar, försedda med smala hjulringar,

vilka lätt skuro igenom, körde upp vägarna med sina tunga lass.

Vägarna genom brukssamhället lagades oftast med lerskrot av kasserade lerrör och bränd kolaska och kunda således icke hålla länge.

Husen voro små och låga och byggdes oftast av lera och långhalm, s.k. klinehus. Grunden låg för det mesta endast 4-5 tum över marknivån. Taket var i regel av halm med en rad takpannor instuckna neråt för takdroppen.

Golvet belades med några tum torr sand direkt på marken. Någon källare under bostaden förekom mycket sällan. Däremot byggdes s.k. boar vilket betyder uthys. I den grävdes källare, för någonstans skulle man ha sillakrus, drickadunken, salteketret, tvättbaljorna och rullebören.

I stugorna på den tiden påträffades ofta stammat jordgolv i köket. Jag minns vårt kök! Det var målat med ljusblå limfärg och med en mörkare blå bård upptill. - Järnspis förekom inte. Maten lagades på en stenhäll där kolfyren låg. Stekgrytan ställdes på en triangelformad trefot av järn. Grytan hängde i en järnkätting över elden. Som eldstad hade man

*öppna med
Stekgrytan*

även en järnhäll med fyrhål. Över eldstaden var anbragt ett stort rökfång av plåt. Rök och ånga gick direkt upp genom skorstenen. Ingången till köket från gata eller gård bestod av två halvdörrar, den ena över den andra. Låset var en s.k. klinka med en extra trärigel.

När hösten kom skulle sillen saltas, "krösenen" kokas och grisen slaktas för vinterbehov. Kött torgfördes varje helgfri lördag å gruvtorget och då fingo husmödrarna passa på att köpa för veckan vad de hade råd till och behövde. Det fanns visserligen två slaktare i byn som hade öppen affär, men det var många gånger inte så lätt för en husmor att få köpa den bit hon önskade. Det bestämde slaktaren i de flesta fall själv. Började slaktaren skära på ett ställe på grisen så var det lönlöst att förmå hon till att skära ut t.ex. kotlett. Man fick vara nöjd med vad man fick. Det var inte gott för husmödrarna på den tiden heller. Hade man inte sillekruset och fläsket i sältekaret att hålla sig till så var det minsann rätt knepigt.

Ibland kunde det komma slaktare från landet med kalvkött som de salubjöd. Var kalven mager och såg dålig ut, blåstes den upp och fick bättre utseende, men den var ju alldeles värdelös.

Sådana slaktare kallades för "Pifvare" och de voro inte gärna sedda. I kullasocken fanns det många som voro specialister på att "blåsa upp kalvar"

Till arbetare vid stenkolsverket, som det då hette, utlämnades brödsäd varje vecka från bolagets magasin på Ryd. Avdrag härför gjordes på avlöningen som utbetalades varje 14-de dag. Även tyg till kläder och andra förbrukningsartiklar kunde köpas här. För skatter gjordes avdrag med ett öre pr införtjänt krona och likaså till pensions- och änkekassa.

Många gånger har jag stått på magasinets "loft" med min påse för att hämta brödsäd. Råttorna sprungo över sädeslagret. Säden hämtades av mjölnaren, som höll med sin vagn i porten under "loftet" och där hissades påsarna ner till honom efterhand. - Brödet bakades av husmödrarna själva i bagerier som stenkolsbolaget låtit uppföra. Det var bröd som smakade gott. Det bakades många kakor på en gång och dessa kunde hållas sig saftiga i över en månad.

När två unga människor funnit varandra och tänkte sätta be frågade ^{om} dem var de tänkt sig att stugan skulle ligga. En plats utsågs. Grannar och släktingar hjälpte till att forsla fram byggnadsmaterial och bygga upp huset. Hur huset placerade i

förhållande till andra bekymrade de sig inte mycket om. Det kan man än i våra dagar se i våra gamla kvarter.

När takstolen var rest sattes blomsterkransar i takspårrarna och taklagsfest hölls där brännvin och hembryggt svagdricka var den enda lön som begärdes och erhöles som tack för hjälpen. Sök, förning har för det mesta var och en med sig i någon form. Taklagsfesten kunde ibland vara i flera dagar, beroende på hur mycket brännvin det fanns.

Hela hamnplanen från de s.k. "Sjölångorna", de nuvarande radhusen och till magasinet vid hamnen är utfyllt med kolaska från fabriker. Stranden gick då ända upp till nuvarande Strandgatan, så gästgivaregården, "Hotell Schweitz" låg nära vid stranden. Södra och ^{nära} ~~nära~~ om byn fanns en härlig badstrand, men något egentligt badliv som i våra dagar förekom inte. Man badade utan baddräkt. Det var bara att hålla för de viktigaste delarna av kroppen, så gick det lika galant. Efter en del år började baddräkten komma, men folk skrattade åt dem som klädde ut sig så.

Stora härliga flygsandfält och Ljungbackar ända ned till stranden. Fin vit sand, vilket ju

inte var så märkvärdigt eftersom dåförtiden inga kloaker mynnade ut i sjön, vilket nu är fallet.

Då det var vackert väder kunde man få se långa rader av kvinnfolk stå ute i vattnet och banka tvättkläder. Rullebören kördes ut i vattnet med tvätten. Klappstället bestod av en tjock bred släthyvlad plankstump, 100 cm lång med fyra ben. Denna sattes i sjön och klappträet togs fram. Kläderna sköljdes, vreds och klappades tills tvätten var vit och fin. Sedan lades den ut på ljunghäkkarna för att torka. Ja, så gick det till att tvätta kläder på den tiden.

Kloaksystem fanns ju inte. Det var vanligt att tvättvatten och diskvatten slogs ut på gatan eller i rännstenen, som var lagd av kullersten. Nattkärlet, där sådant förekom, tändes ofta på samma ställe. Där fick det sugas upp av jorden eller rinna bort på annat sätt. Sommartid spreds en fruktansvärd stank från dessa platser. Detta var mycket hälsovådligt, då det/samlades där/flugor och andra smittobärande insekter. Då det var som värst och epidemier hotade, drog man omkring med brandsprutan och kalkade för att få bort det värsta. Flugor och råttor förekom i massor och voro omöjliga att utrota.

Fotbeklädnaden för den fattigare var i regel

trätofflor eller träskor. Läderskor förekom icke i vardagslag som i vår tid utan endast vid högtidliga tillfällen, vid bröllop och begravning.

Mina första läderskor fick jag när jag var 11 år. De köptes på "Mikaeli marknad" och de voro mycket praktiska. Man kunde ha dem på vilken fot som helst, vänster sko på höger fot och vise versa.

Arbetarnas löner vid Bruket voro ej så stora på den tiden. 18:- kronor för 14 dagars arbete var ju inte mycket att hurra för. En dagsverkare som inte hade bestämt arbete fick nöja sig med 1:- krona och 30 öre om dagen för 10 timmars arbete.

I vår familj var det tio barn, fem pojkar och fem flickor. Kan någon förstå hur det kunde gå ihop med en daglön av kr. 1:50.

Huset som vi bodde i hade min ^{far} själv byggt. Det bestod av saltorkade lersten som far hade format. Leran till teglen togs ute på den yttersta spetsen av Fyllsör vid Jompes, så nog var det arbete. Vi barn växte upp och fingo efter hand hjälpa till med vad vi förmådde. Och det gick bra.

I den gamla byn fanns en gata, som kallades för "Gastagutan". Den är numera omdöpt till Nygatan efter den förste föreståndaren och bildaren av kon-

sumtionsföreningen i Höganäs, Edvard Ny. Gastagutan kallades gatan så för att en sägen förtäljde följande. Det var mycket farlig att gå i den gatan då det var mörkt och i synnerhet då det var storm, ty då kunde de det hända att en "gast" / en död sjöman/, som blivit uppkastad på stranden, ville komma i vigd jord. Kom det en ensam människa den gatan fram på natten, kunde det hända att en gast hängde sig på ryggen på honom och då måste hon bära honom till kyrkogården, till vigd jord. Förr släppte gästen icke sitt tag.

Det finns i byn en gammal gård som kallas Lindbergsgården och en gatan som heter Lindbergsgatan, uppkallad efter en skräddare som var känd i hela kullsocknen. Denne Lindberg var hantverkare och stor pamp i Höganäs. Han var efter den tidens mått mycket förnögen. Han hade hästar och fina vagnar med skimrande beslag på seldonen och var som sagt känd i hela Kullasocknen och runt omkring, vilket inte var en så liten del av världen när man betänker, att det ej fanns några kommunikationer på den tiden, inte mer än apostlahästarna och hästskjutsen. Han var känd som en välbärgad och rik man och kallades därför "Kejsare Lindberg". Men det gick baktid för honom.

Han blev litet konstig. Framgången kunde han inte bära. Han slutade sina dagar på Allerums ålderdoms-

hem, eller som det då kallades fattighuset, Många gånger gick Lindberg från Allerum för att besöka sitt gamla hem i Höganäs, alltid klädd i sju av sina finaste västar. Under sina glansdagar hade han många gesäller.

Höganäs var på den tiden delad i tre delar, Höganäs fiskläge, Ryd och Bruket. Mellan de uppväxande ynglingarna i de olika delarna rådde alltid strid och slagsmål. Densene ansåg sig bättre än den andre. Fientligheten var stor och många hårda slag utdelades på både näsa och mun. Även socknar emellan var fientligheten stor. Kom det en ensam pojke från en annan socken så fick han nog veta var han hörde hemma. Värst var det på höstarna då sjömanspojckarna hade mönstrat av och kom hem. De hade pengar på fickan och hade varit ute i stora världen, så inte krusade de varken "ryboar" eller "gruvmisar", och inte heller "brukarna". Övreborna kallades efter de två förstnämnda och Nedreborna för det sistnämnda.

En av gatorna i Höganäs hette på den tiden Fiskaregatan. / Denna gata kallas numera Allégatan/ Fiskaregatan kallades den därför, att det var den enda gata eller infartsväg från Lerberget och Viken där fiskarena kunde komma till Höganäs med sin Fiske-

M. 8954/10

fångst. De fick då taga vägen över Esperöd och Långaröd för att komma fram emedan nutidens direkta väg utmed kusten endast bestod av en smal gångstig över sandfälten. Där gick det inte att komma fram med något fordon, utan antingen måste rullebären tagas till hjälp eller också bars fisken på ryggen i en s.k. kypa. Ett annat sätt var att bära den på huvudet. Man lade då en stoppad tygkrans på huvudet för att skydda hjässan. och härpå sattes en korg. Det var för det mesta kvinnogöra att transportera och sälja fisken.

I Höganäs bedrevs det stort fiske med många båtlag. På hösten då sillen gick till blev det liv och rörelse vid hamnen. Mycket sill kunde fiskarna föra i land. Då fanns det gott om fisk, ty inga larmande hjulångare eller ångbåtar skrämde bort fisken.

Bönder kommo då långväga ifrån för att köpa sill till vinterbehov. De förde istället med sig smör, ost och kött, som de bytte mot sillen. Sillen var billig på den tiden. Den kostade mellan 50 - 80 öre valen. /En val = 80 sillar./ Ibland kunde det inträffa att det blev för mycket sill så att fiskarna inte fick avgång för all och då kunde man få köpa den för 10 öre valen. Det som inte gick åt då vräktes tillbaka i sjön.

På den tiden var det ju endast segelfartyg, som trafikerade haven. Ett fåtal ångbåtar, vars namn och hemort man väl kände gick dock här förbi. Bland dessa märkes Christiania, Hebe, Fortuna, Svanen, Skånka Kusten, Duvan, Biet m.fl. bl.a. några av Wilsonbolagets båtar i England. Christiania, Hebe och Fortuna voro hjulångare. De hördes på många mils avstånd.

En sagolik syn var det att får se de hundratals segelfartyg, som låg för ankar i sundet och väntade på förlig vind. Man kunde inte se Danmark för bara segel. Då det blåste upp till förlig vind, satte de skyndsamt till segel. Där fanns fullriggare, korvetter, briggar och barkar m.fl. Det blev en kappsegling vars make man aldrig skulle kunna drömma om. Ja, det var en oförförlömlig syn, alla dessa vita segel som stävade norrut, okända öde till mötes, Byborna samlades för att se på detta storartade skådespel. Många häde sina anhöriga med båtarna, ^{och} En far eller en son, och det var ju helt naturligt att de ville se dem och sända dem en tyst hälsning med på deras farofyllda väg. Den bästa utsiktsplatsen var på den stora askebunken, där nu anrikoningsverket är beläget. Där samlades alltid vänner och släktingar till personer som med Köpenhamnsbåtarna reste till Amerika. På askebunken fanns en stor flaggstång och

från denna hälsades alltid med flaggan då någon an-
hörig från Höganäs var med. Ångbåtarna hälsade alltid
igen då de passerade. Bland ångbåtar som tillhörde
danskt rederi märktes Hekla, Norge, Geiser och Thing^{na}
valla och ^{no} ~~många~~ andra vars namn jag just nu inte kan
erinra mig.

Det förekom ofta fartygssträndningar utan för
våra kuster. Ibland hände det att flera fartyg stran-
dade på en gång. Fyrväsendet var ju ej så välordnat
på den tiden och grunden voro ej heller så väl ut-
prickade på sjökortet som nu. Bärjarlagen hade gyl-
lene tider. Jag minns bland andra fartyg en stor
vacker fullriggare som stötte på grund vid Hästabotten
vid Jompes. Den hade många stora kanonporter som var
vanligt då. Fartyget blev vrak och infördes till Häl-
singborg där det blev förrädsfartyg. Efter en tid sål-
des ~~xx~~ det till upphuggning.

Som förut nämnts blev det liv och rörelse när
sjömännen mänstrat av på höstarna. Pengarna som de
förtjänat skulle omsättas och det gick ganska lätt
att bli utav med dem på den s.k. Bulan som krogen
på gästgivaregården då kallades. Då berättades sjä-
^{na} m^{an}shistorier och andra bravder. Om någon tvivlade
på sanningsenligheten var det inte långt till smockan.

Gregellim *

Spriten var billig och var och en ville ju visa sin styrka och sitt mod, så slagsmål var ju en daglig händelse.

En notis som jag fann i en tidning skriver så här: "Då 11 augusti 1902. Ett hundratal segelfartyg sågos i går uppankra i sundet härutanför, under väntan på sydlig vind. Ett par lyfte på middagen, men måste vända i Kattegatt på grund av den hårda västliga vinden och stark flod samt re-turnera till sin ankarplats på Disken." Djsken var nämnet på en ankarplats strax söder om Helsingör. Den stora flottiljen, huvudsakligen bestående av barkskepp, erbjuder en synneligen ståtlig anblick, vilken dock överträffas av det vackra skådespel, som kan väntas, när de alla sätta till segel och styr nordvärt.

I Höganäs fanns många stora skeppsredare, då som nu. Bland andra kan jag nämna Nils Olsson i Tjörred. Han var ^{en}lån^{ts}brukare, spannmålshandlande och skeppsredare. Olssons spannmålsmagasin låg där nu Celanos bageri och konditori ligger. Husen voro uppförda av timmer och såg inte vidare ståtliga ut. Som vanligt på den tiden, vimlade det av råttor ~~xxx~~ överallt.

Vid Köpmansgatan låg stora lantgårdar. E.T.

Killmans gård där Resia nu har sin affär, Kapten N.P. Horndahl där Dr. Widding nu bor. Vid torget låg två stora lantgårdar, Per Anderssons där nu P.Olssons Eftr. fastighet ligger och Sven Månssons gård. Konsul E.T. Killman. var både lantbrukare, skeppsredare och chef för Skånes Enskilda Bank. /Inom parantes kan jag nämna att varje bank, t.ex. Skånes Enskilda Bank och andra hade på den tiden egen sedelutgivningsrätt. Efter min ~~klax~~ smak på den tiden tyckte jag att Skånes Enskilda Banks sedlar voro det vackraste. Sedermera blev denna rätt indragen./ N.P. Horndahl var lantbrukare, skeppsredare och sjöman. Så var det kapten Friede som var timmerhandlande, järnhandlande, sjöman och skeppsredare. Kapten Priedes fastighet var den ~~största~~ möbelhandlande Wittander äger. Vid västra sidan om torget låg Svens Månssons gård. Boningshuset, ett korsvirkeshus, såg ganska förfallet ut, men blev lyckligtvis restaurerat i ~~ett~~ gamla skick, vilket är glädjande. Så var det kapten Hammars fastighet, det hus där spritbolaget har sin rörelse Mellan Hammars hus och gästgivaregården, där nu Köpmansgatan går fram, var så smal att det var svårt

M. 8954:15.

för stora vagnar att ~~komma fram~~ mötas.

Det fanns inte så många affärer i Höganäs på den tiden. De som funnos voro små och dåliga. Skulle man behöva något särskilt var det till att sätta sig på postdilligansen och åka med Post-Ola på kuskbocken till Hälsingborg. Det var en hel upplevelse för dem som fick göra en så lång resa. Det tog ju många timmar att komma till staden. Förberdelser gjordes långt i förväg ty man skulle ^{ha} ju matsäck med och pluntan fick inte glömmas. Vägarna var ju inte att ^{skryta} skryta med på den tiden. Det fanns ingen väg längs stranden utan färden företogs över Ingelstråde och Allerum, med uppehåll vid alla ~~kro~~^g som då fanns utåt vägarna.

Kung Oscar II besökte ofta Höganäs på sin tid. Jag minns kung Oscar II mycket väl. Den första gången jag såg honom var 1887, då han kom ~~in~~ i Höganäs hamn ombord på sitt kungafartyg "Drott" för att fortsätta resan till Baron Gyllenstjerna på Krapperup som skulle ha jakt på Kullaberg. Jag minns så väl då jag i sällskap med min moder, hårt hållande henne i handen, på väg till hamnen för att möjligen får se kungen, som jag då inte trodde var en vanlig människa utan något annat oförklarligt väsen eller varelse. Kommen till hamnen och vid Drotts tilläggsplats, fick jag och många andra småtting^{er} gå ombord på Drott, där vi blevo

trakterade med kakor och karameller. Det var ett stort ögonblick när vi fingo se kungen på så nära håll. Ett annat minne av ett kungabesök var en kväll då han kom från Krapperup med ett stort jaktfölje. Vägen genom bruket och ned till hamnen var kantad av brinnande tjärmarschaller och blomstergirlander. Ett flertal tjärtunnor avbrändes på den stora askebunken, bondhögen och andra platser. Var kungen drog fram, hälsades han med livliga hurrarop. Kung Oscar var älskad av sitt folk. Befolkningen från byarna runt omkring voro mangrant samlade för att få se kungen. Det var inte ofta ett sådant tillfälle bjöds. Brukets musikår spelade och det var fest i Höganäs. Det är ett minne från min barndom som står livligt kvar.

Jag var sex år då jag började i skolan. Det var i Hultabo skola och lärarinnan, som skulle inpränta den första lärdomen i mig och mina skolkamrater hette Charlotta Larsson. Det var nog den allra lyckligaste tiden av min barndom. - Efter 2 år blevo vi flyttade till Ryds skola, Det hus som nu innehaves av Höganäs Sparbank, och läraren hetter Magnus Eneroth. Huset var inrett i två stora salar i övre våningen, 1-2 klass i en sal och 3-4 klass i en sal. I dessa salar kunde ibland över 100 barn undervisas av en lärare. Det är ju litet skillnad mot nu. I bottenvåningen fanns

två salar för flickor och där fingo de även lära sig slöjd. Lärarinnor i slöjd voro Fru Killman och Fröken Kull. Läraren i 3-4 klass var Ola Dahlström. Att alla dessa barn inte kunde hinna lära så mycket kan ju var och förstå, därför fick man taga söndagsförmiddagen till hjälp för undervisning. Man höll på från kl. 9 till kl. 11. Detta ändrades sedan till två kvällar i veckan med halva klassen första timmen och andra halva klassen sista timmen. *Med 2 lärare var en timme*

Vi kommo snart underfund med att upprop ej förrättades mer än en gång om dagen, eller första timmen. Andra timmen var det därför inte så många kvar. De hade desserterat. Den vanliga skoltiden var från kl. 8 till 12 och från 1 till 4 på eftermiddagen. Vintertid var det rätt mörkt i skolsalen och det var förenat med stort besvär att tända fotogenlamporna. Det kunde mycket väl hända att mer än halva klassen i Dahlströms skola fingo sitta efter, både en och två timmar. När alla klasserna voro genomgångna blev det ex^omensdag. Det var en spännande dag, ty man kunde ju inte veta om man blev kvarsittare eller gick igenom, för lärare Dahlström var inte att lita på. Allt gick emellertid bra och avslutning hölls i kyrkan. Kl. 6 på morgonen andra

M.8954:18

dagen börjades arbete på bruket. Då var jag 12 år gammal. Arbetet var strängt. Jag skulle passa upp slagare som det hette. Det var inget lätt göra att bära tre våta råa tegel på en tjock planka bort till en vagn ett gott stycke därifrån. Högra armen var de första fjorton dagarna. ~~Var~~ ett rött köttstycke och om ~~morgonen~~ när arbete började igen, gjorde det rätt så ont och stramade i armen. Man var ganska nöjd med att komma i säng så fort som möjligt. Detta arbete betalades med femtio öre om dagen. Arbetstiden var 10 timmar om ~~dagn~~ och avlöninge fick man var 14-de dag. Avlöningsdagen fick jag 25 öre att rumla på. Då gick man till Lars Larskan och köpte ett stort wienerbröd, som kostade två öre eller gick man till Wihlborgs och köpte karameller eller lemonad. Det som blev över sparades till Mikaeli marknad, eller till jul.

Mikaeli marknad var en stor dag, ja man kan säga en riktig högtidsdag. Alla skolbarn voro fria och allt arbete på Bruket var inställt. Det var en folkfest som nutidens barn ej kunna föreställa sig. Affärsmän kommo från Dalarna, Småland och många andra

M. 8954:19.

Höganäs

landskap. Zigenare, tattare och judar från all världens hörn hade infunnit sig för att på sitt sätt göra affärer. Långa rader med tingel-tangel, cirkusar, skjutbanor, trollkonstnärer, panorama, stora menagerier med många olika sorters djur, däribland den gamle elefanten "Jumbo".

Affärsmännen förde med sig träslöjdsalster såsom saltekar, baljor, vattenspannar av trä och så tåkaskor i långa långa banor.

Jag minns väl när Elvira Madigan var i Höganäs Jag kommer ihåg när hon gick på lina. Hon kunde även ligga på rygg på linan, utsträckt i hela sin längd och med sitt långa vackra hår, som jag ~~kan~~ tror var en hel meter långt, nästan vidrörande marken.

Från min anställning vid kärlfabriken minns jag första gången ^{Prins} Gustaf Adolf och prins Wilhelm besökte Höganäs. Jag tror det 1897 eller 1898. De skulle bese bruket och kärlfabriken.

Vi pojkar fick i uppdrag att skura alla golv och borsta och kalka alla väggar. Ni kan nog tänka hur svårt det var. Golv som aldrig varit skurat förr, fulla av lera, sot och olja. Men prinsarna skulle komma och då skulle allt vara putsat och fint.

M. 8954:20.

Då var det ej frågan om lagstadsdag arbetstid. Vi fingo arbeta både 10 och 14 timmar med början kl. 5 och så höllo vi på till kl. 10 eller så länge som vi kunde se utan ljustänt. Det var på sommaren så det var ljust länge om kvällarna, varmt och skönt ute och ni kan lätt föreställa er hur pinsamt det kändes att ligga och skura golv och vitkalka väggar. När prinsarnas besök var över återtog snart golv och väggar sin naturliga färg. Och så gick det i de gamla spåren igen.

För att tala om hur det gick till vid högtider kan jag nämna att midsommarafton alltid firades av hela kullasocknen i Höganäs, närmare bestämt ~~den~~ vackra Tivoliparken, numera Stadsparken, med dans kring majstång på två dansbanor. Fyra fiolspelemän/stod för musiken och dansen gick till ljusan dag. Det var inte många som sov den natten. Alla satte en ära i att vara uppe, fast många kanske slocknade ganska fort. Det var nämligen så, att det fanns ett ölstånd vid varje dansbana där det serverades öl från fat för 10 öre, en stor sejdel, samt kluvna ^{10 öre} ~~10 öre~~backar med ost eller korv på, också till 10 öre styck. Att det var avgång på dessa voror det förstår nogvar och en. Brännvin var det ju ej heller ont om. Priset var ju inte heller så värst avskräckande, 60 till 70 öre litern.

M.8954:21.

Pojkarna brukade hitta på att binda tunga stenar i ett rep om benen på spelmännen där de satt och spelade och stampade takten. Men det bekom dem inte de slutade inte spela förrän tid var och så togs tyngderna bort. Nästa högtid var Mikaeli marknad som jag redan omtalat.

Så nalkades julhögtiden. Då var det brådska. Arbetarna i fabriken hade överläggningar sig emellan om hur de skulle illuminera och dekorera fabriken på julaftonsmorgon. Kärnfabriksarbetarna, som voro mera@rtistiskt anlagda och som satte en ära i att kunna skära ut de vackraste transparangerna med änglar viftande med palmlad och lysande frid över jorden och med deviser "God Jul" och andra vackra saker, togo ju alltid första pris. Man skramlade ihop till ljuspengar, var och en lade efter råd, ingen ville hålla sig undan. Så kom den efterlängttade julaftonsmorgonen. I vart och ett av fabriksfönstren stodo två ljus. Det var en ståtlig anblick och en vacker tradition. Alla som kunde stå och gå, både i Höganäs och angränsande socknar, skulle ner till Bruket för att beskåda härligheten. Arbetarnas fruar kommo med kaffe och julbröd. Brännvin till "göken" hade skaffats dagen innan.

Efter ett par timmar släktes ljusen och arbetet tog sin vanliga gång. Efter år 1899, då ingenjör ~~Saurin~~^{Jaurin} kom hit upphörde denna sed.

I detta sammanhang vill jag nämna hur det gick till att köpa brännvinet till jul. Det var vanligt på den tiden att man fick julklapp därman handlade. I detta fallet gäller det julabrännevinet från Gästgivargården. Det var nämligen så, att var och en som kom dagen före julafton fick i julklapp en extra flaska punch eller cognac, och då kan man tänka sig, att i en familj med många barn, dessa sändes till Gästgivargården för att köpa och samtidigt få en julklapp. På den tiden kunde man bara lämna en lapp till ett barn, med påskrift hur mycket man skulle ha. Ja, så gick det till att köpa sprit förr i tiden.

Maten på en restaurang eller ett hotell var billig, likaså allflytande varor. Smörgåsbord med varmrätt, enstor biff eller något annat gott, kostade ej mer än på sin höjd 1:50 med brännvin till. På varje smörgåsbord stod tre till fyra stora silverdamejeaner med kran, där var och en själv serverade sig. Renat, destillerat, kummin och akvavit. Ett glas öl s.k. snitt kostade 10 öre. På restauranterna här stod på varje bord alltid ett fat med spisbröd till

M. 8954: 93

gästernas förfogande.

Vi återvänder till julfirandet. Juldagsmorgonen gick man i julottan. Höganäs musikkår spelade då i kyrkan. Resten av dagen stannade man helst hemma i kretsen av den närmaste släkten. Då skulle julklappar-na beundras. Jag kan nämna, att alla julklappar skulle kastas in. Den som kastat fick sedan skynda sig iväg så att ingen såg vem det kom ifrån och så fick man gissa vem det var. Annandag och tredjedag jul firades också.

Nyårsdagen firades också på sitt särskilda sätt. Det var även vanligt att giva nyårgåva. Detta har sedan blivit bortlagt. Nyårsafton firades i hemmet med släkt och vänner. Nyårsdagen var det dans på Gästgivaregården. Då var det fullt hus och det gick livligt till. Slagsmål skulle naturligtvis till om festen skulle gå efter gamla traditioner.

Att köra ut julen på Knut-dagen var mycket omtyckt. Då klädde pojarna ut sig i fantastiska dräkter och gick omkring i stugorna för att köra ut julen. Då var det vanligt att de blevo bjudna på spritdrycker och såg då ännu mer fantastiska ut när ronden var slut.

Fastlagsöndag skulle man slå katten ur tunnan. Det största kattagillet hölls på Gästgivaregården. Där var en stor tunna upphissad mitt i salen. Ett 20-tal ynglingar, mest sjöppjkar, klädda i alla möjliga fan-

9. januari
(1906)

tastiska dräkter med groteska masker för ansiktet. ~~MM~~
Med vars en försvarlig knölpåk i handen gingo de i rad
efter varandra och slogo på tunnan. Inntuti tunnan låg
en flaska med brännvin. Den som lyckades slå sista
slaget så att banden lohnade och innehället föll ut,
blev kattakung och bars i triumf runt salen till pub-
likens stora förtjusning. Kattakungen slocknade snart
efter all trakteringen. Hos Lotta fick han sedan sova
ruset av sig i källargarderoben.

Fastlagasöndag fick man ingen annan mat än bullar
och mjölk, Middag serverades inte.

Så kom påsken. Svarta måndag, vita tisdag,
dimmel onsdag, skärtorsdag, långfredag, och påskalördag.
På vita tisdag åt man jäsannekakor. Dagarna före påsk-
skulle man ut på landet och plocka stenmossa. Den skul-

*Skärtorsdag
person man på all
känge i puppen
utsläppt påska-
kåring på ryggen
och på fader vildd
värdets stans
minuterhet*

le mor ha att färga påskäggen med. Man använde också
kaffesump och för övrigt vad man kunde hitta på för att
få vackra färger på äggen. De skulle vara hårdkokta
så att man kunde rulla dem. Påskdagen ströddes vit fin
sjösand runt stugan och i gångar och i stugorna där
mattor ej användes, ströddes enris och sand på golvet.
Sedan var det frågan om hur många ägg man skulle få av
mor. Somliga kunde få 10 st, andra ända upp till ett
helt tjog. Man åt inte opp äggen genast, först skulle
man rulla dem och spela med dem. Det gick till på föl-

Lofskoket

jande sätt. Man ställde an takpanna någ~~ot~~ på lut mot en sten eller dyligt. På takpannan ströddes sand och likaså framför denna så att ägget skulle rulla så jämt som möjligt. Man delade upp~~sig~~ i lag och så började ~~spelet~~. Man satsade, vanligtvis en ettöring. Sedan gällde det att knacka till sin motståndare och om det lyckades hade man vunnit. Efter många ^{rullningar} ~~knackningar~~ blev ju skalet alldeles söndersprucket varför det ansågs ha tjänat ut och åts upp på stående fot. Var äggskalet mycket mjukt efter all rullningen kallades det för att gå på sock. Sådana åt man också upp. ^{gott}

Pingstdagen firades av många med en resa med hästskjuts till Kullaberg. Spelman medföljde och då dansades på en plats som kallades för Femöringen.

Ibland kom det rätt så många lustresande från Danmark med båt eller jännväg till Höganäs för ~~att~~ fortsätta till Mölle och Kullaberg. Jag minns en gång då vi räknade till 80-talet hjästskjutsar fullsatta med danskar.

^{om} Annadag pingst ställde folk i regel sin färd till Arild, Haga grindar och Mysikehagen, mest ungdomar, där dans och lekar förekom.

Höganäs stenkolsbolag, som namnet då var, ställ-

M. 8954: 26

de varje år om en utfärd för sina arbetare, antingen till Köpenhamn, Helsingör eller någon plats såsom Malmö, Båstad m.fl. platser.

En episod som inträffade vid en utfärd till Helsingör vill jag här berätta. En arbetare som hette Gustaf Persson vanligen kallad Gustaf Jompe, var med den gången. Denne Gustaf Jompe led av höggradig spasmmer. Hela kroppen ryckt och han såg ut som han var starkt berusad. Han hade inte väl kommit i land och upp i en gata förrän en polis var framme och tog honom till polisstationen där det konstaterades att han ej var berusad. Han släpptes, men inte välkommen på en annan gata ~~vet~~ det en annan polis som hankade honom och så bar det iväg till polisstationen igen. Så gick det sju gånger för den stackars Gustaf men då var ju också hela dagen förstörd med alla dessa besök. Det fanns antagligen ej flera poliser i Helsingör, annars hade han väl fortsatt med besöken.

Ja, det kunde vara mycket mera att säga om gångna tider, men nu får jag sluta min berättelse.
Höganäs i december 1942.

Gunnar Ekstrand

Köpenhamns gata 8